УДК 811.161.2

М. С. Заоборна

ТЕРМІН *КОМА* ТА ЙОГО ПИТОМІ ІСТОРИЧНІ ВАРІАНТИ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ПУНКТУАЦІЇ

Осмислено термін "кома" як запозику, що увиразнила для української пунктуаційної термінології проблему балансу питомого й запозиченого. Випрацювано діахронійно-парадигмальне тло його реалізації в українському лінгвістичному просторі. Окреслено проблемне поле еволюційного контексту цієї терміноодиниці. Актуалізовано дихотомійно сформовані "зони напруження", релевантні для вивищення чужомовної термінолексеми в парадигмі питомих історичних варіантів. Відстежено механізм інтеграції інтернаціонального терміна "кома" в пунктуаційну терміносистему української мови.

Ключові слова: *термін, терміносистема, варіант, дихотомія, пунктуація, кома.*

Zaoborna, M. The Term "Koma" ("Comma") and Its Inherent Historical Variants in the Term System of Ukrainian Punctuation. *The article provides a diachronic-paradigmatic framework for the realisation of the term "koma" in Ukrainian punctuation terminology. The relevance of the diachronic-paradigmatic substantiation of the terminological status of this linguistic unit lies in defining the driving lines of the development of national terminological thought. The purpose of the study is to outline the problematic field of the evolutionary context of the term "koma" within the Ukrainian linguistic space. In accordance with the purpose, the objectives are set as follows: to identify the historical dimensions of the systematic elucidation of the term "koma"; to define the logic of the formation of terminological preferences in the diachronic context of this term-lexeme; to derive the conceptual meanings that ensure, within this segment of Ukrainian punctuation terminology, the realisation of the mechanism generating its term system. As a result, the term "koma" has been conceptualised as a borrowing that highlighted, for Ukrainian punctuation terminology, the problem of balancing native and borrowed elements. The retrospective of this terminological unit has been reproduced as a trajectory from the borrowing of German and Polish terms, carried out against the background of the functioning of the basic Slavic term-lexeme "zapyataya", leading to the creation of distinctly national equivalents through the stage of dichotomous representation of terminological variants. The role of the pragmatic factor in the formation of native terminological units has been highlighted. The chronological dimensions of the level structure of such an evolutionary context have been substantiated. The logic of its unfolding has been defined, associated with the actualisation, within the paradigm of diachronic variants, of dichotomously formed "zones of tension". It has been concluded that the blocking of the native term-lexeme within the "zone of tension", created by the opposition native / foreign, against the background of the clear differential*

https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.21

highlighting of the oppositions pragmatics / semantics, grammar / lexicography, and functionality / iconicity, led to the integration of the international term into the Ukrainian punctuation term system.

Keywords: *term, term system, variant, dichotomy, punctuation, koma ("comma").*

Вступ

Становлення терміносистеми української пунктуації увиразнює сутнісну ознаку формування української лінгвістичної термінології, що її визначено як «шлях розвивання від переймання запозик до витворювання власних термінів на живій народномовній основі» (Огієнко, 1908: 122).

На цьому тлі греко-латинська запозика *кома* актуалізує для української пунктуаційної термінології проблему балансу питомого й запозиченого. Водночас увага до еволюційного контексту терміна дає підстави для осмислення його вивищення в парадигмі діахронійних варіантів під радикалом механізму породження лінгвістичного знання в конкретному лінгвокультурному просторі. Так, актуалізація терміна *крапка* стала результатом подолання "зон напруження", що їх у розвої термінологійної думки створили опозиції рідномовне / чужомовне, прагматика / семантика, граматика / словникарство, іконічність / функційність (Заоборна, 2024; 2025а). Водночас його еманація в термінний простір лексем *двокрапка* та *крапки* засвідчила цей феномен як вияв механізму породження терміносистеми української пунктуації (Заоборна, 2025б). Тож актуальність діахронійно-парадигмального обґрунтування термінного статусу мовної одиниці полягає у визначенні силових ліній розвою національної термінологійної думки. У цьому плані **мета дослідження** – окреслити проблемне поле еволюційного контексту терміна *кома* в українському лінгвістичному просторі. Відповідно до мети поставлено **завдання**: 1) виділити історичні площини системного увиразнення терміна *кома*; 2) визначити логіку формування термінних преференцій у його діахронійному контексті; 3) вивести релевантні для цього сегмента української пунктуаційної термінології концептуальні смисли, що забезпечують реалізацію механізму породження терміносистеми.

Методи дослідження

Загальнонауковий принцип спостереження сформував підстави для застосування методів семіотичного та феноменологійного аналізу. Відповідно термінолексеми, що утворюють діахронійно-парадигмальне тло реалізації терміна *кома* в українській пунктуаційній

термінології, осмислено як знакові одиниці мови, що функціюють у певних лінгвістичних контекстах як вияви інтенційної свідомості суб'єктів тексто- і термінотворення. Визначені методи випрацювано з опорою на джерельну базу «Історичного словника лінгвістичних термінів», над укладанням якого працюють в Інституті української мови НАН України. Цей вимір науково-дослідної роботи групи наукової термінології відповідає постулату, згідно з яким «упорядкування терміносистем доцільно починати зі з'ясування основних тенденцій їхньої історичної еволюції» (Казимирова, 2021: 172).

Виклад основного матеріалу

«Етимологічний словник української мови» увиразнює термін *кома* як лексему грецького походження: **Ко́ма** – п. ч. вл. koma, болг. заст. м. *ко́ма*, схв. *ко̏ма*, слн. kóma; очевидно, через польське, чеське і німецьке (нім. Ко́mma) посередництво запозичено з латинської мови; лат. comma «кома» (спочатку «частина періоду, цезура») походить від гр. κόμμα «кома; (ст.) частина речення; чеканка», пов'язаного з κόπτω «ударяю, б'ю; кую; відсікаю, відрубую» (ЕСУМ 2, 1985: 528).

В українському науковому контексті ця термінолексема виявляє себе, починаючи із кінця XIX ст.; зокрема, в тексті літературно-критичній статті І. Франка «Шевченко в німецькім одязі» зафіксовано: «... тут непотрібне тире зам[ість] коми...» (Франко, 1904: 191). Офіційне ж утвердження терміна *ко́ма* в термінології української пунктуації пов'язано з уведенням його 1926 року до проєкту «Українського правопису» (УП, 1926: 97).

У мовній свідомості лінгвіста чи національно свідомої особистості інтелектуального складу цей термін обтяжено лінгвокультурною асоціацією, що її омовив І. Огієнко: «*Кома* – з гр. κόμμα – штемпель, знак; терміна цього освятив Т. Шевченко своїм відомим віршем: „Не минайте теї титли, ніже теї *коми*", але нарід цеї чужої назви зовсім не знає» (Огієнко, 1927: 203). Власне, станом на 1926 р. термінолексема *кома* функціювала в доволі обмеженому лінгвістичному контексті: словники (*Сл. Тимч., Сл. Ум.* – Огієнко, 1908: 52; Дубровський, 1918: 125); граматична література (Залозний, 1906: 34; Курило, 1921: 8; Левицький, 1923?: 185); правописні джерела (ГТП, 1917: 8).

Імовірно, тривалий час в українськомовному просторі ця терміноодиниця була відома як номінація діакритичного знака, що,

до прикладу, увиразнено термінною опозицією *кома / зупинка* у статті М. Номиса «Де-що про українське писання і про словосбіръ К. Шейковского» в № 2–3 часопису «Черниговскій Листокъ» за 1862 р.: «Півголосна ъ вживаетця въ середині слівъ передъ голосними (наприкладъ *прибъетця*), а *ь* зовсімъ нема. Замисць его ставитця вгорі надъ приголосними (або, лучче сказать, після нихъ) кома, – одъ чого, та ще одъ того, що така жъ кома вживаетця замісць зупинки, ряботиння въ збірослові таке, що лихо!» (Номис, 1862: 22). Якщо взяти до уваги те, що авторитетне лексикографійне джерело початку XX ст. «Історичний словник української граматичної термінольоґії» І. Огієнка актуалізує вжиту М. Номисом лексему *зупинка* як діахронійний корелят терміна *кома*, апелюючи до тексту букваря М. Гатцука «Ужинок рідного поля» 1857 р. (*Ужинок р. п.* – Огієнко, 1908: 52), а також зважити на хронологійну віддаленість обох джерел від Шевченкового *Не минайте теї титли, ніже теї коми*, – рядка з поеми «І мертвим, і живим, і ненарожденим...» (1845), – то можна погодитись з тезою І. Огієнка *нарід цеї чужої назви зовсім не знає* і припустити, що в тексті Т. Шевченка ексформа *кома* не пов'язана з інформою "розділовий знак": у ньому виявляє себе прийом розщеплення фразеологізму *до титли й коми*, що означає 'цілком, повністю; до найменших дрібниць' (Білоноженко, & Гнатюк, 2003: 712), а синтагматичне увиразнення лексемою *титло* імплікує для ексформи *кома* інформу "діакритичний знак".

Уперше як власне пунктуаційний цей термін подає «Русско-малороссійскій словарь» Є. Тимченка: **Запятая**, f. **ко́ма** (Тимченко, 1897: 136). Це також засвідчено в «Історичному словнику української граматичної термінольоґії» І. Огієнка: **Кома** (*Сл. Тимч.* – Огієнко, 1908: 52).

В українській лінгвістичній термінологійній традиції випрацювано "історичний малюнок" для терміна *кома*, що його двічі скомпонував І. Огієнко: а) в «Історичному словнику української граматичної термінольоґії» (1908), де за реєстрове слово обрано російський термін, увиразнений латинським корелятом: **Запятая.** Comma. *Przecinek, запя́тая, зупинка, запя́та, запятая, оу́пынка, про́тинка, за́пинка, кома, ковúка* (Огієнко, 1908: 52); б) у розділі «Термінологія» «Нарисів з історії української мови: система українського правопису» (1927), де реєстрове слово доповнюють латинські та німецькі відповідники, а також їх еквіваленти в інших європейських мовах

(насамперед слов'янських): **Перетинка**, *κόμμα, comma, subdistinctio, semipunctum; das Komma, virgule,* чс. *čarka*, п. *przecinek, komat;* б. *запетаја,* срб. *запета,* р. *запятая*; укр. *запинка, кома, ковика, перетинка, протинка* (Огієнко, 1927: 202). Властиво, що саме І. Огієнко, постулюючи, «щоб кожний термін був вироблений з такого коріня, що істнує в живій українській мові, а не бути словом чужомовним» (Огієнко, 1908: 9), а «граматика рідної мови повинна бути і справді українською як по змісту, так і по формі» (Огієнко, 1908: 5), стосовно термінолексеми *кома* завважує, що «нарід цеї чужої назви зовсім не знає» (Огієнко, 1927: 203), і віддає перевагу національно-мовному термінному варіанту *перетинка* (Огієнко, 1927: 202). Водночас в «Історії української граматичної термінольоґії» (1908), високо поціновуючи науковість «Української граматики» Є. Тимченка (1907) та її термінологійного апарату, значна частина якого представлена вже в «Русско-малороссійскомъ словарѣ» (1897), де, зокрема, застосовано термін *кома* як фрагмент українського термінного простору, відомий український мовознавець констатує, що в ній «знаходимо найкращі терміни з тих, що витворила досі закордонна граматична лїтература» (Огієнко, 1908: 30). У контексті аналізу термінолекту Є. Тимченка як науковця, якому «свідомість фільольоґічної лїтератури допомогла скористовуватись з найкращих термінів», І. Огієнко схоплює вагому проблему української ідеї термінотворення на національній мовній основі: «трудність витвору відповідної граматичної термінольоґії частенько примушувала українських фільольоґів черпати з загальної латинської термінольоґії» (Огієнко, 1908: 31). Такі зауваги релевантні для осмислення еволюційного контексту терміна *кома* як окремої драми розгортання української термінологійної думки.

Діахронійно-термінний ланцюг, що його звершує термін *кома*, виявляє три силові лінії розгортання української пунктуаційної термінології: «використання запозик із європейських мов; функціонування спільнослов'янських термінів; витворювання власне українських термінів» (Заоборна, 2025а: 62). Вони актуалізують в парадигмі діахронійних варіантів терміна *кома* три рівні: 1) чужомовні терміни з граматик, написаних німецькою та польською мовами: *Beystrich* (Lewicki, 1834: 21); *przecinek* (*Копч.* – Огієнко, 1908: 52); 2) слов'янська термінолексема *запятая*, – «старе слово *зап'ятая* – назву взято з крюкових нотних значків» (Огієнко, 1927: 203), – що сягає

у праслов'янський корінь *pęti 'зачепити' (пор. *запѧтися* 'зачепитись, спіткнутись') і яку використовують граматики XVI–XVII ст. як **запѧта́** (Зизаній, 1596: 36; Смотрицкій, 1619: 18), а джерела XIX – поч. XX ст. виявляють у фонетичних варіантах **запа́тая** (Lewicki, 1834: 21; Дячан, 1865: 134); **запатая** (Осадца, 1862: 277); *запя́та* (*Упр. гр.* – Огієнко, 1908: 52); *запята* (Нечуй-Левіцький, 1914: 6; Добровольський, 1918: 21); *запьята* (Добровольський, 1918: 10); 3) українські терміноодиниці *у́пинка, зупи́нка, за́пинка, запонка, про́тинка, пере́тинка, ковѝка, кавѝка, карлю́чка.*

Своєрідний злам у такому еволюційному контексті маркує термінолексема *у́пинка*, яку П. Дячан у праці «Методична граматика языка мало-руского» репрезентує як **оу́пинка** (Дячан, 1865: 134), а водночас і позиціює як основний варіант у стосунку до слов'янського **запа́тая** та німецького **Beistrich**: **оу́пинка (запа́тая)**; *Упинка* **(Beistrich)** (Дячан, 1865: 134). Вивищення в термінному статусі української лексеми актуалізує в цьому сегменті становлення пунктуаційної терміносистеми ідею пошуку релевантних для розбудови національної термінології питомих ресурсів. Вони починають виявляти себе на тлі розвою української граматичної та лексикографійної літератури в II пол. XIX ст. і продовжують функціювати у працях I чв. XX ст.

У результаті еволюційний контекст терміна *кома* в українськомовному науковому просторі доповнюють: «Словарь малороссийского или юго-восточнорусского языка» П. Білецького-Носенка (1841) – *кавѝка* (Білецький-Носенко, 1966: 175); *карлю́чка* (Білецький-Носенко, 1966: 180); «Ужинок рідного поля» М. Гатцука (1857) – *зупинка* (*Ужинок р. п.* – Огієнко, 1908: 52); «Граматыка язы́ка руского» О. Партицького (1873) – **про́тинка** (Парты́цкїй, 1873: 170); «Руська граматика» С. Смаль-Стоцького та Ф. Гартнера (1893) – *за́пинка* (Смаль-Стоцький, & Гартнер, 1893: 140); «Словарь росийсько-український» М. Уманця і А. Спілки (1897) – *ковѝка* (*Сл. Ум.* – Огієнко, 1908: 52); «Граматика руського языка» І. Панькевича (1922) – *запонка* (Панькевич – за: Москаленко, 1959: 17); «Українська граматика для самонавчання» Мод. Левицького (1923) – *перетинка* (Левицький, 1923?: 186).

Серед джерел українського лінгвістичного контексту термін *у́пинка* вжито тільки в граматиці П. Дячана; *зупинка* – тільки в букварі М. Гатцука; *запонка* – тільки в граматиці І. Панькевича; *кавѝка* і *карлю́чка* – у словнику А. Білецького-Носенка; *ковѝка* – у словнику

М. Уманця і А. Спілки. Іншим питомим історичним варіантам властивий ширший контекстний та хронологійний діапазон. Зокрема, увиразнено такі джерела їх останньої фіксації вже на тлі нормативного, офіційно закріпленого функціювання терміна *кома*: *запинка* (Зілинський, 1943: 59); *протинка* (Рудницький, 1949: 62); *перетинка* (Огієнко, 1938: 53).

Становлення й утвердження терміна *кома* в українській науковій мові корелює з його дихотомійним представленням разом із термінами *запинка, протинка, перетинка,* стосовно яких *кома* виступає як: а) другий варіант: *за́пинка (ко́ма)* (Мурський, 1918: 83); *запинка* або з-грецька: *кома* (Сїмович, 1921: 448); *протинка (кома)* (Левицький, 1923?: 185; Неврлі, 1937: 72); б) основний варіант: *кома (перетинка)* (Левицький, 1923?: 161; Огієнко, 1938: 53); *кома,* (гал.) *про́тинка* (Кримський, 1933: 484), *кома (протинка)* (Рудницький, 1949: 53), *кома (запинка)* (Зілинський, 1943: 59); в) основний варіант у діаді термінів на тлі латинського відповідника: *кома протинка (,)_comma* (О. Івах, 1943: 46). У цьому вимірі джерела середини ХХ ст. увиразнюють вагоме місце в еволюційному контексті терміна *кома* його питомих історичних варіантів й актуалізують у цьому сегменті пунктуаційної терміносистеми феномен тяглості ідеї українського термінотворення на національній мовній основі.

З іншого боку, еволюційний контекст терміна *кома* в українськомовному лінгвістичному просторі окреслив релевантні для формування пунктуаційної терміносистеми "зони напруження", що їх утворили опозиції рідномовне / чужомовне, прагматика / семантика, граматика / словникарство, іконічність / функційність.

Вторинні позиції слов'янського терміна *запѧ́таѧ* та німецького *Beistrich* на тлі вивищення термінолексеми *у́пинка* до статусу основного варіанта в «Методичній граматиці...» П. Дячана створили дихотомію рідномовне / чужомовне та маркували для української пунктуаційної термінології ІІ пол. ХІХ ст. зміщення балансу між рідномовним і чужомовним у бік власномовної традиції.

Наступна хвиля національних термінних варіантів увиразнила дію знакового для тієї доби українського термінотворення прагматичного, суб'єктивного, чинника, актуалізувавши протиставлення прагматика / семантика, за якого парадигма номінацій, що відтворювали авторське розуміння природи й функції відповідного розділового

знака, вступала в опозицію до узуального семантичного простору, репрезентованого терміном *запята́я* та його фонетичними варіантами *запя́тая, запя́та, запьята.*

Контексти функціювання термінолексем *у́пинка, зупи́нка, за́пинка, запонка, про́тинка, пере́тинка,* з одного боку, а термінолексем *кови́ка, кави́ка, карлю́чка*, – з другого, витворили релевантну для формування терміносистеми опозицію граматика / словникарство.

При цьому номінації *у́пинка, зупи́нка, за́пинка, запонка, про́тинка, пере́тинка* характеризували відповідний розділовий знак за його функцією, у той час як *кови́ка, кави́ка, карлю́чка* корелювали з його зовнішньою ознакою. Такий стан справ забезпечив структурування парадигми діахронійних варіантів на основі дихотомії функційність / іконічність.

Тож певною мірою еволюційний контекст терміна *кома* репрезентує типовий для становлення української пунктуаційної термінології шлях від переймання чужомовних термінів до витворювання власне національних еквівалентів через стадію дихотомійного представлення термінних варіантів. Однак у цьому сегменті формування пунктуаційної терміносистеми вивищення національного відповідника, що долало "зону напруження", сформовану дихотомією рідномовне / чужомовне, заступила актуалізація, так би мовити, запозики ІІ рангу. Ймовірно, жоден із питомих національних термінів не здобув преференцій з огляду на те, що не були нейтралізовані інші "зони напруження".

Спричинене орієнтацією на власні, питомі, ресурси інтенсивне проникнення прагматичного чинника в національне термінотворення блокувало вивищення контексту, релевантного для випрацювання того чи того термінного варіанта, а тим самим перешкоджало і його семантизації. З іншого боку, кореляція граматика / словникарство залишилась на рівні інваріантної, не виявивши розширення сфери функціювання закріплених за кожним із її складників термінолексем. Так само не було подолано й опозицію функційність / іконічність. На доволі загальне значення варіантів, пов'язаних з функцією відповідного розділового знака, вказував ще І. Огієнко: «*Перетинка* – назва по тій функції, яку виконує цей знак: перетинає чи відділює речення від речення чи слово від слова. В Галичині поширена назва *протинка* або *протинок* (п. przecinek), але тут відповідніщим буде

пере-, ніж *про-*. Термін *запинка* не відповідний, бо значіння спинятися при читанні мають усі знаки» (Огієнко, 1927: 203); ця теза проведена також у монографії Н. Москаленко: щодо термінів *запинка, упинка, запонка,* які увиразнюють функцію «позначати паузу», то їх недоліком є «занадто загальне значення терміна: адже уповільнений темп мови позначається на письмі не тільки комою, а й іншими розділовими знаками: крапкою, крапкою з комою, двокрапкою. ‹...› Термін *протинка* точніше, конкретніше характеризує функцію розділового знака, він вказує не тільки на уповільнений темп мови, але і на те, що розділовий знак протинає, розрізає мовний потік, текст на певні частини. Але як саме «перетинає» – невідомо. Тому-то цей термін можна віднести і до крапки з комою. Значить, і цей трохи точніший термін хибує на ті ж самі недоліки, що і три розглянуті вище терміни» (Москаленко, 1959: 17–18). З іншого боку, терміни *ковика, кавика, карлючка*, що апелюють до зовнішніх ознак розділового знака, обтяжені асоціативними конотаціями. Тим-то й термін *кома,* будучи запозикою інтернаціонального характеру (англ. *comma*; нім. *das Komma*, італ. *comma*), фактично, став утіленням того, як у національному контексті діє принцип умовності мовного знака.

Таким чином, ідея термінотворення на питомій основі своєрідно втілилася в кожному сегменті терміносистеми української пунктуації, актуалізувавши в ній проблему балансу питомого й запозиченого, що значною мірою увиразнює парадигма історичних варіантів терміна *кома*. На цьому тлі сформовано певні узагальнення.

Висновки

1. Еволюційний контекст терміна *кома* в українському лінгвістичному просторі заґрунтований в епоху староукраїнської доби та виявляє свій первень у текстах граматик XVI–XVII ст., де було застосовано слов'янську термінолексему *запѧта́ѧ*. Його рівневу структуру формують: а) запозики періоду до 50-х рр. XIX ст.; б) фонетичні варіанти базової слов'янської термінолексеми, що функціюють з кінця XVI ст. до І чв. XX ст.; в) українські терміноодиниці ІІ пол. XIX ст. – І пол. XX ст.

2. Актуалізована в цьому контексті ідея термінотворення на національній мовній основі маркує себе стадією дихотомійного представлення термінних варіантів у 60-х рр. XIX ст., на якій український

термін *у́пинка* перебирає на себе статус основного варіанта щодо усталеної слов'янської термінолексеми та німецької запозики. Наступний тривалий розвій національно-мовних відповідників спричинено дією прагматичного чинника як знакового для українського термінотворення.

3. Логіка розгортання еволюційного контексту терміна *кома* корелює з актуалізацією в парадигмі діахронійних варіантів дихотомійно сформованих "зон напруження", що їх визначено як рідномовне / чужомовне, прагматика / семантика, граматика / словникарство, функційність / іконічність.

4. Блокування питомої термінолексеми в "зоні напруження", створеній опозицією рідномовне / чужомовне, на тлі чіткого диференційного увиразнення опозицій прагматика / семантика, граматика / словникарство, функційність / іконічність зумовило інтеграцію в пунктуаційну терміносистему української мови інтернаціонального терміна.

Загалом же вивищення терміна *кома* в парадигмі питомих історичних варіантів відтворює окремий механізм породження терміносистеми української пунктуації, що в певному еволюційному контексті забезпечує характер звершення смислу, пов'язаного з витворювання української термінології, зорієнтованої на власні, питомі, ресурси.

Це відкриває **перспективи** для систематизації чинників, релевантних для осмислення механізму породження української пунктуаційної термінології та увиразнення її сутнісних ознак.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бацевич**, Ф. С. (2006). Філософсько-методологічні засади сучасної лінгвістики: спроба обґрунтування. *Мовознавство*, *6,* 33–40. 2. **Заоборна**, М. С. (2024). Термін *крапка* під радикалом питомого й запозиченого в термінологійній підсистемі української пунктуації. - *Проблеми української термінології: зб. наук. праць учасників XVIII Наук.-практ. конф. СловоСвіт 2024. 3–5 жовт. 2024 р.* (с. 120–125). Львів: Видавництво Львівської політехніки. http://tc.terminology.lp.edu.ua/ZIP/ConfSSXVIII/Zbirnyk_XVIII_NPK_SlovoSvit2024.pdf 3. **Заоборна**, М. С. (2025а). Термін *крапка* в дихотомійній драмі розвою української пунктуаційної термінології. *Мовознавчий вісник*, *38,* 61–66. http://doi.org/10.31651/2226-4388-2025-38-61-66 4. **Заоборна**, М. С. (2025б). Термін *крапка* як осердя становлення української пунктуаційної терміносистеми. *Термінологічний вісник, 8,* 128–141. http://doi.org/10.37919/2221-8807-2025-8-11 5. **Казимирова**, І. А. (2021). Архітектоніка реєстру історичного словника лінгвістичних термінів. *Термінологічний вісник, 6,* 172–179. 6. **Москаленко**, Н. А. (1959). *Нарис*

історії української пунктуаційної термінології. Одеса: Одеський держуніверситет ім. І. І. Мечникова. 7. **Огієнко**, І. (1927). *Нариси з історії української мови: система українського правопису.* Варшава. 8. **Огієнко**, І. (1908). *Українська граматична термінольогія: Історичний словник української граматичної термінольогії з передмовою про історію розвитку її.* Київ: Друкарня І-ї Київської друк. спілки.

ДЖЕРЕЛА

9. **Lewicki**, J. (1834). *Grammatik der Ruthenischen oder Klein-Russischen Sprache in Galicien*. Przemysl. 10. **Білецький-Носенко**, П. П. (1966). Словник української мови / підгот. до вид. В. В. Німчук. Київ: Наукова думка. 11. **Білоноженко**, В. М., & **Гнатюк**, І. С. (2003). *Словник фразеологізмів української мови.* Київ: Наукова думка. 12. **ГТП** (1917). *Граматична термінологія і правопись, ухвалені Комісією мови при Українському товаристві шкільної освіти в Київі*. Київ: Друкарня Укр. Центральної Ради. 13. **Добровольський**, М. (1918). *Коротка українська граматика.* (Частина ІІ – Складня). М. Браслав на Поділлі: Друкарня Е. Х. Рабіновіча. 14. **Дубровський**, В. (1918). *Словник московсько-український*. Київ: Рідна мова. 15. **Дячанъ**, П. (1865). *Методична граматика языка мало-рускаго*. Львôвъ: Въ печатнѣ Ставропигійскаго Института. 16. **ЕСУМ 2** (1985). Мельничук, О. С. (голов. ред.) (1983–2012). *Етимологічний словник української мови* (Т. 1–7). (Т. 2: Д–Копці). Київ: Наукова думка. 17. **Залозний**, П Ф. (1906). *Коротка граматика української мови*. (Ч. 1). Полтава: Електрична друкарня Г. І. Маркевича. 18. **Зизаній**, Л. (1980). *Грамматіка словенска. Вільно, 1596* / Підгот. факс. вид. та дослідження пам'ятки В. В. Німчука. Київ: Наукова думка. 19. **Івах**, О., Б. А. (1943). *Ключ до мови. Коротка Граматика Української Мови.* Виннипег: «Культура й освіта». 20. **Кримський**, А. Ю. (Ред.). (1927–1933). *Російсько-український академічний словник.* Київ: Державне видавництво України. 21. **Курило**, О. (1921). *Початкова граматика української мови*. (Ч. ІІ). Львів; Вінниця: Поділля. 22. **Левицький**, М. (1923?). *Українська граматика для самонавчання.* Катеринослав; Ляйпціґ: Укр. вид-во в Катеринославі. 23. **Мурський**, В. (1918). *Коротка граматика української мови для шкіл та самонавчання. Етимольогія – Синтаксис.* Одеса: Друкарня Е. Фесенка. 24. **Неврлі**, Я. (1937). *Граматика й правопис української мови (Фонетика й морфолоґія).* (Ч. І). Ужгород: Друкарня «Викторія». 25. **Нечуй-Левіцький**, І. (1914). *Грамматика украінськоі мови.* Частка ІІ. Синтаксис. Київ: Друкарня І. І. Чоколова. 26. **Номисъ**, М. (1862). Де-що про украіньске писання и про словосбіръ К. Шейковського (Листъ до Редактора). *Чернигов. Листокъ*, *2*, 22. 27. **Огієнко**, І. (1908). Історичний словник української граматичної термінольоґії. В *І. Огієнко. Українська граматична термінольогія: Історичний словник української граматичної термінольогії з передмовою про історію розвитку її.* (с. 39–79). Київ: Друкарня 1-ї Київської друк. спілки. 28. **Огієнко**, І. (1938). *Складня української мови.* (Ч. ІІ. Головні й пояснювальні члени речення). Жовква: Друкарня ОО. Василіян. 29. **Осадца**, М. (1862). *Граматика рускаго языка.* Львôвъ: Въ печатни Института Ставропигійскаго. 30. **Партыцкій**, Ом. (1873). *Граматыка язы́ка рускаго*. Львôвъ: Въ печатни Института Ставропигійскаго. 31. **Рудницький**, Я. (1949). *Український правопис.* Вінніпеґ: Комітет українців Канади. 32. **Сімович**, В. (1921). *Граматика української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці.* Київ–Ляйпціг: Укр. накладня. 33. **Смаль-Стоцький**, С., **& Гартнер**, Ф. (1893). Руска граматыка. Львів: З друк. Наук. т-ва ім. Шевченка. 34. **Смотрицкій**, М. (1979). *Грамматіки Славенскиѧ*

правилное Сунтагма. Єв'є: тип. Виленского братства / Підготував факсимільне видання 1619 р. В. В. Німчук. Київ: Наукова думка. 35. **Тимченко**, Е. (1897). *Русско-малороссійскій словарь.* (Томъ первый: А – О). Кіевъ: тип. Императорскаго Университета Св. Владиміра Н. Т. Корчакъ-Новицкаго. 36. **Зілинський**, І. (Упоряд.). (1943). *Український правопис.* Краків; Львів: Українське видавництво. 37. **УП** (1926). *Український правопис. (Проєкт).* Харків: Державне видавництво України. 38. **Франко**, І. Я. (1904). Шевченко в німецькім одязі. У *Франко І. Я. Зібрання творів у п'ятдесяти томах.* (1982). (Т. 35: Літературно-критичні праці [1903–1905]). (с. 133–139). Київ: Наукова думка.

REFERENCES

1. **Batsevych**, F. S. (2006). Filosofsko-metodolohichni zasady suchasnoi linhvistyky: sproba obgruntuvannia [Philosophical and methodological foundations of modern linguistics: An attempt at justification]. *Movoznavstvo – Linguistics, 6*, 33–40 [in Ukrainian]. 2. **Zaoborna**, M. S. (2024). Termin *krapka* pid radykalom pytomoho y zapozychenoho v terminolohiinii pidsystemi ukrainskoi punktuatsii [The term 'krapka' (period) under the radical of the native and the borrowed in the terminological subsystem of ukrainian punctuation]. *Problemy ukrainskoi terminolohii: zb. nauk. prats uchasnykiv XVIII Nauk.-prakt. konf. SlovoSvit 2024. 3–5 zhovt. 2024 r. – Problems of Ukrainian Terminology: Collection of Scientific Papers of the Participants of the XVIII Scientific-Practical Conference SlovoSvit 2024. October 3–5, 2024.* (pp. 120–125). Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky. http://tc.terminology.lp.edu.ua/ZIP/ConfSSXVIII/Zbirnyk_XVIII_NPK_SlovoSvit2024.pdf [in Ukrainian]. 3. **Zaoborna**, M. S. (2025a). Termin *krapka* v dykhotomiinii drami rozvoiu ukrainskoi punktuatsiinoi terminolohii [The term *krapka (full stop / period)* in the dichotomous drama of the development of ukrainian punctuation terminology]. *Movoznavchyi visnyk – Linguistic Bulletin, 38,* 61–66. http://doi.org/10.31651/2226-4388-2025-38-61-66 [in Ukrainian]. 4. **Zaoborna**, M. S. (2025b). Termin *krapka* yak oserdia stanovlennia ukrainskoi punktuatsiinoi terminosystemy [The term *krapka (full stop / period)* as the core of the formation of the ukrainian punctuation term system]. *Terminolohichnyi visnyk –Terminological Bulletin, 8,* 128–141. http://doi.org/10.37919/2221-8807-2025-8-11 [in Ukrainian]. 5. **Kazymyrova**, I. A. (2021). Arkhitektonika reiestru istorychnoho slovnyka linhvistychnykh terminiv [Architectonics of the register of the historical dictionary of linguistic terms]. *Термінологічний вісник – Terminological Bulletin, 6,* 172–179 [in Ukrainian]. 6. **Moskalenko**, N. A. (1959). *Narys istorii ukrainskoi punktuatsiinoi terminolohii [An Outline of the History of Ukrainian Punctuation Terminology].* Odesa: Odeskyi derzhuniversytet im. I. I. Mechnykova [in Ukrainian]. 7. **Ohiienko**, I. (1927). *Narysy z istorii ukrainskoi movy: systema ukrainskoho pravopysu [Essays on the History of the Ukrainian Language: The System of Ukrainian Orthography].* Warsaw [in Polish]. 8. **Ohiienko**, I. (1908). *Ukrainska hramatychna terminologiia: Istorychnyi slovnyk ukrainskoi hramatychnoi terminologii z peredmovoiu pro istoriiu rozvytku yii [Ukrainian grammar terminology: A historical distionare of the Ukrainian grammar terminology with a preface on the history of formation].* Kyiv: Drukarnia 1-yi Kyivskoi druk. spilky [in Ukrainian].

SOURCES

9. **Lewicki**, J. (1834). *Grammatik der Ruthenischen oder Klein-Russischen Sprache in Galicien [Grammar of the Ruthenian or Little Russian Language in Galicia].* Przemysl. [in Polish]. 10. **Білецький-Носенко**, П. П. (1966). *Словник української мови [Dictionary*

of the Ukrainian Language] / prepared for publication by V. V. Nimchuk. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian]. 11. **Білоноженко**, В. М., & **Гнатюк**, І. С. (2003). *Словник фразеологізмів української мови [Phraseological Dictionary of the Ukrainian Language]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian]. 12. **ГТП** (1917). *Граматична термінологія і правопись, ухвалені Комісією мови при Українському товаристві шкільної освіти в Київі [Grammatical terminology and spelling adopted by the Language Commission at the Ukrainian School Education Society in Kyiv]*. Kyiv: Drukarnia Ukr. Tsentralnoi Rady [in Ukrainian]. 13. **Добровольський**, М. (1918). *Коротка українська граматика. [A Short Ukrainian Grammar]*. (Part II – Syntax). M. Braslav na Podilli: Drukarnia E. Kh. Rabinovicha [in Ukrainian]. 14. **Дубровський**, В. (1918). *Словник московсько-український [Moscow-Ukrainian dictionary]*. Kyiv: Ridna mova [in Ukrainian]. 15. **Дячанъ**, П. (1865). *Методична граматика языка мало-рускаго [Methodical grammar of the Ukrainian language]*. Lviv: V pechatnie Stavropihiiskoho Instituta [in Ukrainian]. 16. **ЕСУМ 2** (1985). Мельничук, О. С. (голов. ред.) (1983–2012). *Етимологічний словник української мови [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language]*. (Vols. 1–7). (Vol. 2: Д–Копці). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian]. 17. **Залозний**, П Ф. (1906). *Коротка граматика української мови [A Short Grammar of the Ukrainian Language]*. (Part I). Poltava: Elektrychna drukarnia H. I. Markevycha [in Ukrainian]. 18. **Зизаній**, Л. (1980). *Грамматіка словенска. Вільно, 1596 [Slovenian Grammar. Wilno, 1596]* / Preparation of the facsimile edition and research of the monument of V. V. Nimchuk. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian]. 19. **Івах**, О., Б. А. (1943). *Ключ до мови. Коротка Граматика Української Мови [The key to the language. Short Grammar of the Ukrainian Language]*. Vynnypeh: «Kultura y osvita» [in Canada]. 20. **Кримський**, А. Ю. (Ред.). (1927–1933). *Російсько-український академічний словник [Russian-Ukrainian Academic Dictionary]*. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy [in Ukrainian]. 21. **Курило**, О. (1921). *Початкова граматика української мови [Elementary Grammar of the Ukrainian Language]*. (Part II). Lviv; Vinnytsia: Podillia [in Ukrainian]. 22. **Левицький**, М. (1923?). *Українська граматика для самонавчання [Ukrainian grammar for self-learning]*. Katerynoslav; Leipzig: Ukr. vyd-vo v Katerynoslavi [in Ukrainian and in Germany]. 23. **Мурський**, В. (1918). *Коротка граматика української мови для шкіл та самонавчання. Етимольогія – Синтаксис [A Short Grammar of the Ukrainian Language for Schools and Self-Study. Etymology – Syntax]*. Odesa: Drukarnia E. Fesenka. [in Ukrainian]. 24. **Неврлі**, Я. (1937). *Граматика й правопис української мови (Фонетика й морфологія) [Grammar and Orthography of the Ukrainian Language (Phonetics and Morphology)]*. (Part I). Uzhhorod: Drukarnia «Vyktoriia» [in Ukrainian]. 25. **Нечуй-Левіцький**, І. (1914). *Грамматика українськоі мови. [Ukrainian language grammar]*. (Part II. Syntax). Kyiv: Drukarnia I. I. Chokolova [in Ukrainian]. 26. **Номисъ**, М. (1862). Де-що про украіньске писання и про словосбіръ К. Шейковського (Листъ до Редактора) [Some Notes on Ukrainian Writing and the Lexicon of K. Sheikovsky (Letter to the Editor)]. *Чернигов. Листокъ – Chernihiv. Listok, 2,* 22 [in Ukrainian]. 27. **Огієнко**, І. (1908). Історичний словник української граматичної термінольогії [Historical Dictionary of Ukrainian Grammatical Terminology]. In *I. Ohiienko. Ukrainska hramatychna terminologiia: Istorychnyi slovnyk ukrainskoi hramatychnoi terminologii z peredmovoiu pro istoriiu rozvytku yii – I. Ohienko. Ukrainian grammar terminology: A historical distionare of the Ukrainian grammar terminology with a preface on the history of formation* (pp. 39–79). Kyiv: Drukarnia 1-i Kyivskoi druk. spilky [in Ukrainian]. 28. **Огієнко**, І. (1938). *Складня*

української мови [Syntax of the Ukrainian Language]. (Part II. Principal and Subordinate Sentence Members). Zhovkva: Drukarnia OO. Vasyliian [in Ukrainian]. 29. **Осадца**, М. (1862). *Граматика рускаго языка [Grammar of the Ruthenian Language].* Lviv: V pechatni Instituta Stavropihiiskoho [in Ukrainian]. 30. **Партыцкій**, Ом. (1873). *Граматыка языка рускаго [Grammar of the Ruthenian Language].* Lviv: V pechatni Instituta Stavropihiiskoho [in Ukrainian]. 31. **Рудницький**, Я. (1949). *Український правопис [Ukrainian Orthography].* Vinnipeg: Komitet ukraintsiv Kanady [in Canada]. 32. **Сімович**, В. (1921). *Граматика української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці [Grammar of the Ukrainian language for self-study and as an aid to school science].* Kyiv–Liaiptsih: Ukr. Nakladnia [in Ukrainian and in Germany]. 33. **Смаль-Стоцький**, С., **& Гартнер**, Ф. (1893). *Руска граматыка [Ruthenian Grammar].* Lviv: Z druk. Nauk. t-va im. Shevchenka [in Ukrainian]. 34. **Смотрицкій**, М. (1979). *Грамматіки Славенскиѧ правилное Сунтаѓма. Єв'е: тип. Виленского братства [Slavonic Grammar correct Suntagma. Vilna: Press of the Vilnius Brotherhood]* / Prepared a facsimile edition of 1619 by V. V. Nimchuk. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian]. 35. **Тимченко**, Е. (1897). *Русско-малороссійскій словарь [Russian-Little Russian Dictionary].* (Volume I: A–O). Kievъ: typ. Ymperatorskaho Unyversyteta Sv. Vladymira N. T. Korchakъ-Novytskaho [in Ukrainian]. 36. **Зілинський**, І. (Упоряд.). (1943). *Український правопис [Ukrainian Orthography].* Krakiv; Lviv: Ukrainske vydavnytstvo [in Poland]. 37. **УП** (1926). *Український правопис (Проєкт) [Ukrainian orthography (Project)].* Kharkiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy [in Ukrainian]. 38. **Франко**, І. Я. (1904). Шевченко в німецькім одязі [Shevchenko in German Attire]. In *Franko, I. Ya. Zibrannia tvoriv u piatdesiaty tomakh ‑ Franko, I. Ya. Collected Works in Fifty Volumes.* (1982). (Vol. 35: Literary-Critical Works [1903–1905]). (pp. 133–139). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Заоборна Марія Степанівна – кандидат філологічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу граматики та наукової термінології Інституту української мови НАН України; вул. М. Грушевського, 4, м. Київ, 01001, Україна

E-mail: maria_ternopil@ukr.net

http://orcid.org/0000-0001-6299-0060

Zaoborna, Maria – Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Docent, Senior Researcher of the Department of Grammar and Scientific Terminology, Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine; 4 M. Hrushevskyi Str., Kyiv, 01001, Ukraine

Дата першого надходження статті до видання – 30 березня 2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування – 19 квітня 2026 р.
Дата публікації статті у виданні – 25 квітня 2026 р.

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Заоборна М. С. Термін *КОМА* та його питомі історичні варіанти в терміносистемі української пунктуації. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2026. Вип. 64. С. 290–303. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.21

APA: Заоборна, М. С. (2026). Термін *КОМА* та його питомі історичні варіанти в терміносистемі української пунктуації. *Лінгвістичні дослідження, 64,* 290–303. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.64.21